

5. Сімович В. Праці у двох томах. / упоряд. Л. Ткач, О. Івасюк за участю Р. Пилипчука, Я. Погребенник. Т. 2 : *Літературознавство. Культура*. Чернівці : Книги–ХХІ, 2005. 904 с.

Леся Ухач,
викладач української мови та літератури циклової комісії
мовно-літературних дисциплін
Галицький фаховий коледж імені В. Чорновола

МОВА ВОРОЖНЕЧІ VS МОВА ОПОРУ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

В сучасних умовах повномасштабної війни мовлення перестає бути лише засобом передавання інформації й перетворюється на інструмент впливу, мобілізації, розмежування позицій та формування колективної ідентичності. Мова ворожнечі в медійному й публічному просторі пов'язана з агресивною оцінністю, дегуманізацією, нав'язуванням опозиції «свій – чужий» та ескалацією соціальної напруги, тоді як протилежні за спрямуванням мовні практики в українському дискурсі дедалі частіше осмислюються як засіб стійкості, самоідентифікації, підтримки морального духу та символічного спротиву.

Актуальність теми підтверджується і чинними нормативно-правовими документами України, що регулюють інформаційну сферу, медіапростір та функціонування державної мови. Так, Закон України «Про інформацію» [4] визначає правові засади інформаційних відносин, тобто створює загальну рамку для аналізу поширення суспільно значущих повідомлень; Закон України «Про медіа» [5] встановлює сучасні вимоги до функціонування медіасередовища та відповідальності його суб'єктів; Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3] закріплює особливу роль української мови в публічному просторі та державотворчих процесах; Доктрина інформаційної безпеки України [9] акцентує на загрозах в інформаційній сфері та необхідності протидії деструктивним інформаційним впливам.

Вивчення цієї проблематики пов'язане з працями українських науковців, які досліджували мову ворожнечі, медійний дискурс, інформаційну війну та мовні механізми суспільного впливу. Зокрема, Д. Дуцик [2] аналізувала мову ворожнечі в дискурсі українських медіа; Т. Ісакова [6] розглядала її як проблему українського інформаційного простору; Т. Кузнєцова [8] досліджувала прояви мови ворожнечі в сучасних українських ЗМІ; Я. Шебештян і Г. Шаповалова [11] зосереджували увагу на термінологічному та медіалінгвістичному осмисленні поняття «мова ворожнечі»; І. Богданова та О. Лептуга [1] аналізували функціонування мови ворожнечі в українськомовному медіапросторі; О. Кирилюк [7] вивчала дискурс інформаційної війни в лінгвокогнітивному та психолінгвістичному аспектах; В. Супрун [10] окреслив явище «мови перемоги» як полярне до мови ворожнечі в інформаційному дискурсі війни. Попри наявність таких напрацювань, співвідношення мови ворожнечі та мови опору як двох протилежних моделей комунікативної поведінки в умовах інформаційного протистояння ще не вичерпано, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Метою дослідження є здійснення комплексного лінгвістичного аналізу мови ворожнечі та мови опору в умовах інформаційного протистояння з метою виявлення їхніх структурно-семантичних, прагматичних і дискурсивних особливостей та функцій у сучасному медійному просторі.

Мова ворожнечі в сучасному інформаційному просторі постає не лише як сукупність образливих або агресивно забарвлених висловлювань, а як цілісний механізм мовного впливу, за допомогою якого формуються негативні уявлення про певні групи, посилюються суспільні поділи та нав'язуються конфліктні моделі сприйняття дійсності. В центрі такого мовлення перебувають приниження, стигматизація, категоричне протиставлення «своїх» і «чужих», емоційна гіперболізація та спрощення складних політичних і соціальних процесів. Саме тому мова ворожнечі є небезпечною не лише на рівні окремого вислову, а й на рівні суспільної свідомості, оскільки вона здатна поступово закріплювати агресивні смисли як норму публічної комунікації.

Дослідження цього явища в українському медіапросторі пов'язане, зокрема, із працями Д. Дуцик, яка аналізувала функціонування мови ворожнечі в дискурсі українських медіа та показувала її роль у формуванні суспільних оцінок і конфліктних уявлень [2, с. 112].

В умовах війни мова ворожнечі стає одним із ключових інструментів інформаційного протистояння, оскільки через неї не просто передаються емоції, а цілеспрямовано створюється викривлена картина реальності. Вона використовується для демонізації противника, виправдання насильства, руйнування довіри до державних інституцій і послаблення внутрішньої єдності суспільства. Таке мовлення працює через повторювані словесні формули, нав'язливі оцінки, псевдологічні узагальнення та лексичні маркери, які програмують сприйняття подій у потрібному ідеологічному напрямі. Саме в цьому аспекті вагоме значення мають напрацювання Т. Ісакової, яка розглядала мову ворожнечі як серйозну проблему українського інформаційного простору та пов'язувала її з ширшими процесами інформаційного впливу, маніпуляції та суспільної дестабілізації [6, с. 90].

На противагу цьому в українському публічному мовленні формується мова опору, яка виконує зовсім іншу суспільну функцію. Її зміст зосереджується не на приниженні іншого, а на утвердженні власної гідності, історичної пам'яті, свободи, солідарності та права на самозахист. Мова опору акумулює слова й образи, що підтримують внутрішню стійкість суспільства, допомагають осмислити колективний досвід війни та зміцнюють моральну витривалість у кризових обставинах. Вона формує простір смислів, у якому головними стають незламність, взаємопідтримка, відповідальність і віра в перемогу, тому є не просто реакцією на агресію, а формою духовного й символічного спротиву.

Лінгвістичний аналіз співвідношення мови ворожнечі та мови опору дає змогу побачити, що між ними існує принципова різниця на рівні семантики, прагматики та комунікативної мети. Якщо мова ворожнечі орієнтована на руйнування, поляризацію та емоційне загострення, то мова опору спрямована

на консолідацію, ціннісне самоствердження та збереження смислової цілісності суспільства [8, с. 192]. Водночас обидві моделі активно використовують експресивні мовні засоби, символічні образи, повтори та оцінну лексику, однак функціонують у принципово різних аксіологічних площинах. Тому важливо досліджувати не лише набір окремих слів чи висловів, а й ті мовленнєві стратегії, через які формуються суспільні реакції, підтримуються певні наративи та закріплюються моделі колективного мислення.

Особливого значення в цьому контексті набувають дослідження інформаційної війни як мовного й смислового явища, зокрема праці О. Кирилюк, у яких дискурс інформаційного протистояння розглядається в лінгвокогнітивному та психолінгвістичному вимірах [7, с. 134]. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти, як через слово впливають на свідомість, емоції та поведінку аудиторії, а також як у публічному просторі конструюються наративи агресії або, навпаки, наративи стійкості й спротиву. Протиставлення мови ворожнечі та мови опору відображає одну з ключових ознак сучасної інформаційної реальності, у якій слово перетворюється на важливий чинник суспільної боротьби. Дана проблема є вагомою для сучасного мовознавства, медіалінгвістики та досліджень інформаційної безпеки, адже дає змогу осмислити, як мовні засоби одночасно можуть бути інструментом руйнування і формою національної стійкості [11, с. 181].

Отже, мова ворожнечі та мова опору є двома протилежними моделями комунікації в умовах інформаційного протистояння, які по-різному впливають на суспільну свідомість, емоційний стан аудиторії та формування колективних смислів. Проведений аналіз засвідчує, що мова ворожнечі виконує деструктивну функцію, тоді як мова опору сприяє консолідації суспільства, утвердженню національної стійкості та зміцненню ціннісних орієнтирів. Перспективи подальших досліджень убачаємо у глибшому вивченні лексико-семантичних, прагматичних і дискурсивних особливостей мови опору та мови

ворожнечі в різних типах медіатекстів і цифровому комунікативному середовищі.

Список використаної літератури

1. Богданова І., Лептуга О. «Мова ворожнечі» в текстах українськомовного медіапростору. Український світ у наукових парадигмах. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди*. 2020. Вип. 7. С. 6–11.
2. Дуцик Д.Р. «Мова ворожнечі» в дискурсі українських медіа. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління*. 2012. Т. XIII. Вип. 217. С. 112–118.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19> (дата звернення: 26.03.2026).
4. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12> (дата звернення: 26.03.2026).
5. Закон України «Про медіа» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2849-20> (дата звернення: 26.03.2026).
6. Ісакова Т.О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 90–97.
7. Кирилюк О.Л. Дискурс інформаційної війни: лінгвокогнітивний та психолінгвістичний аспекти. Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. Дрогобич, 2023. 210 с.
8. Кузнєцова Т.В. Мова ворожнечі в регіонах: сучасні надбання в одеських медіа. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2019. Вип. 45. С. 192-199.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/47/2017> (дата звернення: 26.03.2026).